

Ramon ERRA

Far West gitano

Barcelona: Empúries («Narrativa», 475), 2015.

De la literatura de Ramon Erra, allò que més destaca és la llengua. Tant en els primers reculls de contes —*La flor blanca de l'estrimoni* (2001) i *Pólvora del quatre de juliol* (2007)— com en les novel·les —*Desfent el nus del mocador* (2008) i *Escolta, Volòdia!* (2010)—, la fastuositat lingüística i la capacitat de l'autor per construir un model de llengua imaginatiu, que reproduceix les vacil·lacions de la parla oral i que combina trets d'un cert català popular amb solucions de collita pròpia, criden, segur, l'atenció del lector des del primer moment.

A Far West gitano, Premi Marian Vayreda 2014, Erra demostra una altra vegada aquesta capacitat. L'última novel·la de l'autor continua explorant la immensitat insondable de la llengua, però sembla que deixi de banda qualsevol altra qüestió. El narrador explica la història d'una família gitana establerta en una barriada sense nom, però que podria assemblar-se força al barri de Sant Jaume de Perpinyà. Amb l'arribada de la primavera, la sang bull i el patriarca engresca dona, fills, germana i gos a emprendre un viatge cap a l'oest amb l'objectiu mig secret de dur a avortar la noia de casa per mantenir l'honor familiar. Aquest fet, però, que motiva en bona mesura la decisió, no és un conflicte central que construeixi el sentit de tota la història. Ni aquest, ni cap altre, perquè de fet el tema central de la història és el vagareig, l'anar fent, el nomadisme com a credo i com a praxi. A la història, doncs, hi ha aventures, recels, topades i complicitats, però no hi ha conflicte. I no vull dir que n'hi hagi d'haver.

Una altra absència, aquesta més problemàtica, és la de la versemblança en alguns moments o en algunes decisions narratives. Un dels elements que crida més l'atenció és l'autoreferencialitat i l'anàlisi que els personatges fan d'ells mateixos. Des de les primeres pàgines, sovintegen els fragments dedicats a una mena d'introspecció antropològica sobre l'individu i la col·lectivitat gitanes, de manera que en alguns casos els diàlegs semblen empeltats d'un assaig sobre la qüestió: «Naltros no som com los jueus, que es coneixen tots, los noms de tots, des que van agafar els trapaus i es van escampar fa qui-sap-lo. Ara hi ha gent que ho estudia i diuen que som d'allà, del Pakistan o del Punjab o vés a saber.» (p. 171).

El narrador dóna veu als personatges dotats d'una llengua que reproduceix la parla oral o el flux de consciència en alguns passatges de monòleg interior. Les converses entre ells i els diàlegs que estableixen amb els paios amb què es creuen estan impregnades d'una capacitat d'autoanàlisi de la condició pròpia que, tenint en compte la prodigalitat amb què apareixen (p. 40, 56, 60, 93, 97 i altres) es fan finalment repe-

titives i minen la versemblança de la novel·la. Això impedeix que el lector se submergeixi en l'aventura oberta que arrossega els personatges i que a ell el deixa mig encallat en la repetició de dues o tres idees prou senzilles: viatge, extinció d'una forma de vida que dóna sentit a la identitat gitana i hostilitat del «món modern» cap a aquestes formes de vida ancestrals. És a dir, en una aventura empresa a cop calent, amb la missió incerta de «solucionar» una qüestió d'honor, allò que ocupa converses, pensaments i narrador és la reflexió sobre la necessitat, la virtut o la raresa de la vida ambulants, o bé les diferències entre les diverses branques del poble gitano. Tot això està impregnat de la nostàlgia i el to elegíac que ja trobàvem en altres obres de l'autor. Aquí, però, la llengua que Erra crea amb tanta agilitat bascula també cap a la sensació d'inversemblança, ja que si bé pren alguns trets del català septentrional del Rosselló, en bona mesura és, com explicava l'autor, una invenció (Anna Ballbona, «He volgut parlar del tòpic, i alhora desmuntar-lo, del món dels gitanos». *El Temps*, 31-III-2015, p. 72). No perquè no reproduïx amb fidelitat una variant dialectal, sinó perquè no convenç en relació amb el discurs dels personatges que se'n serveixen.

En la peregrinació cap a ponent hi ha fets de l'acció narrativa que canvien algun aspecte de la situació inicial, però que no suposen cap punt d'inflexió en l'evolució argumental. Potser per això, quan el lector arriba al desenllaç, després que l'anar fent dels esdeveniments hagi separat pares i fills, i s'assabenta del final tràgic —amb estímbat i contusió cerebral—, el desconcert i la sensació d'improvisació l'aclaparen.

Per tot plegat és difícil no veure com a oportunitats qui sap si bones i perdudes alguns elements que podrien dotar la novel·la de més densitat narrativa i obrir-la a sentits i interpretacions més voluptuoses. Alguns d'aquests elements són: la família que obre el relat, en Simó, amb mirada de paio i de fotògraf, l'hostalera Vilma, el pare d'en Simó, que cada primavera sent la crida de la carretera per fugir del record de l'esposa difunta, o la comunitat de neorurals que la crisi ha expulsat de la ciutat i que acullen el Ramonet i la família al final de la història. Tots aquests personatges són la concreció de l'Altre; de la mirada, la trajectòria o els valors de l'Altre. Tots ells comparteixen amb els protagonistes i amb l'essència de la vida gitana la centralitat i la importància del desplaçament, del viatge, de l'aventura. Aquesta coincidència, intueixo, és un dels elements que hi ha en la idea de fons de la novel·la. Però hi és suggerida com de passada. L'argument i el discurs narratiu hi juguen poc.

L'interès dels escriptors del país per la riquesa i l'autenticitat del món gitano té, entre altres, l'antecedent notable de Juli Vallmitjana, que des dels inicis d'aquest segle ha estat recuperat especialment per les Edicions de 1984 de la mà d'Enric Casasses (narrativa), Francesc Foguet i Albert Mestres (teatre). Erra, que parteix d'unes qualitats i d'una obra anterior que el predisposaven a travar una història ambiciosa que posés en joc les grandeses i les misèries dels «herois del reneç i la punyalada» —com els anomena Foguet citant Sagarra—, s'ha quedat a mig camí. Sempre és bon moment per tornar a la carretera.

Pep Sanz Datzira

Universitat Autònoma de Barcelona